

ДИПЛОМАТИЧНІ ПРОСТОРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ В ДІЇ

Рецензія на підручник: Лесная Г.М. Украинский язык для стран СНГ: Учебник. – Москва: РГГУ, 2010. – 368 с.

У статті здійснюється рецензування підручника всесвітньовідомого філолога проф. Галини Мирославівни Лісної «Українська мова для країн СНД». Автор статті підкреслює, що розроблена проф. Г.М. Лісною методика викладання української мови як іноземної є унікальною, і не має світових аналогів.

Ключові слова: українська мова, зовнішня культурна політика, дипломатія, лінгводидактика.

Значні зміни в політичному, соціально-економічному, інноваційному і культурному житті України докорінно змінили статус української мови як на Батьківщині, так і за кордоном, де проживають мільйони наших співвітчизників. До незалежності нашої держави українська мова в багатьох державах майже не функціонувала у вищих навчальних закладах, за винятком США, Канади і декількох європейських держав.

Сьогодні відкрилися більші можливості вивчати і поширювати за кордоном українську мову. Етнічні українці розуміють, що саме в мові своєї нації закладений великий духовний потенціал, що може відповідати і вже відповідає найкращим зразкам людського буття. Події останніх десятиліть дають підставу покладати великі надії на українську мову, що є рідною чи близькою багатомільйонному слов'янському світові. І це не дивно, адже українська мова є однією з найрозвиненіших слов'янських мов і здавна користується повагою та пошаною.

У мові відображена духовна наснага, багатство, висока морально-етнічна культура українського народу, його щедрість і взаємоповага. Українська мова – то невмирущий скарб народу, що протягом віків випромінює не лише мелодійне пісенне звучання, а й складну гаму почуттів, звеличує й збагачує душу. Українська мова у

**ШВАТИЙ В.Г.,
кандидат
історичних наук,
доцент кафедри
дипломатичної та
консульської служби,
заслужений працівник
освіти України,
Перший проректор
Дипломатичної
академії України
при МЗС України**

XXI столітті виходить на арену мов міжнародного спілкування. Це пов'язано з авторитетом нашої держави у світі, авторитетом нашої культури і освіти.

У міжнародних відносинах початку XXI століття пильну увагу дослідників привертає культурна складова зовнішньополітичної діяльності держав. Нові виклики часу, проблеми глобалізації, інтернаціоналізації, інституціоналізації, культурної експансії, надають особливе звучання питанням використання культурного потенціалу в інтересах тієї або іншої держави. Розуміння цього знайшло відображення в цілому ряді різних документів, прийнятих багатьма державами світу, які, у загальному й цілому, можна назвати зовнішніми культурними концепціями держав.

Велике значення в концепціях зовнішньої культурної політики європейських держав приділяється лінгвістичному фактору. Саме національна мова є потужним інструментом зовнішньої культурної політики й основою міжнародного спілкування. Крім того, досконале знання і відчуття мови сприяє глибокому засвоєнню іншої культури, долученню до національних цінностей тієї або іншої держави, розумінню ментальності народу. Так, зокрема, мовний фактор і розуміння того, що мова є потужним інструментом зовнішньополітичного культурного впливу, знайшло своє відображення й у зовнішній культурній політиці України.

Одним із основних напрямів діяльності культурно-інформаційних центрів як інституційної складової закордонних дипломатичних установ України є робота із підвищення статусу української мови у світі, зміцненню її позицій як мови світової культури. Активне сприяння в цьому напрямі роблять також закордонні дипломатичні представництва України, які є основними центрами української мови за межами нашої держави. На їхній базі працюють курси української мови, серед яких останнім часом стали переважати професійно орієнтовані програми й форми викладання, наприклад інтенсивні короткострокові курси для журналістів, бізнесменів тощо. Значну частину слухачів таких курсів становлять студенти й школярі, особливий контингент становлять представники української діаспори.

Географія поширення діяльності українських культурно-інформаційних центрів досить широка. Традиційними стали такі заходи, як тижні української мови, дні української мови й культури, а також методичні семінари для викладачів української мови в багатьох державах світу. Разом з інституціями держави перебування культурно-інформаційні центри України проводять конкурси з української мови, української літератури та історії України, виставки-презентації українських вишів. Ці заходи користуються незмінним інтересом і залучають чимало учасників з різних держав.

Сьогодні викладання української мови за кордоном можемо розглядати як новий лінгвометодичний напрям, що розвивається на теоретичних засадах української лінгвістики й методики, викладання української мови українцям у діаспорі, іноземним студентам в Україні, та студентам зарубіжних країн зумовило до розробки нової галузі лінгводидактики «Українська мова як іноземна».

У 2010 році проф. Г.М. Лісна видала два підручники: один у видавництві Московського державного інституту міжнародних відносин (Університет) під назвою «Учебник украинского языка. Уровень А1», другий – «Украинский язык для стран СНГ» (у видавництві РГГУ). Перший складається з 19 уроків і призначений для російських студентів, а другий за обсягом вдвічі більший (для двох рівнів), складається із 25 уроків та враховує специфіку викладання у країнах СНД.

Рецензований підручник проф. Галини Мирославівни Лісної «Українська мова для країн СНД» – це пілотний проект, який доволі є оригінальним і новаторським виданням, та враховує специфіку викладання української мови в країнах СНД. Підручник було підготовлено за сприяння Російського державного гуманітарного університету і він орієнтований на студентів, слухачів, дипломатів, перекладачів, журналістів, бізнесменів, а також представників діаспори і всіх бажаючих отримати навички елементарного володіння українською мовою. У навчальному посібнику розглядаються фонетичні та лексичні теми, а також граматичний матеріал. Наклад видання – 1000 примірників.

Міждержавний фонд гуманітарної співпраці країн СНД (МФГС) представив підручник «Українська мова для країн СНД», надрукований російською мовою. Навчальний посібник призначений для вивчення української мови російськомовними людьми. Цей підручник призначений для вивчення української мови як іноземної на початковому рівні. Автор цього підручника ставить за мету виробити в студентів/слухачів стійкі артикуляційні й інтонаційні навички саме на початку роботи над засвоєнням нормативного курсу граматики і лексичного мінімуму, а також у навчанні читанню художньої літератури та в розвитку навичок мовленнєвої комунікації.

Оригінальність і функціональні можливості української мови автор підручника демонструє на кращих зразках творів української літератури: Т.Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, П. Тичини, В. Сосюри, М. Рильського, І. Нечуй-Левицького, П. Мирного, М. Коцюбинського, О. Довженка, В. Симоненка та багатьох інших, чие слово було відображенням мови українського народу, його емоцій, прагнень і почуттів.

Пошуки нових методів викладання української мови, нових способів презентації лінгвістичних явищ

привели до нового бачення своєї місії як викладачів української мови. Розроблена проф. Г.М. Лісною методика викладання української мови як іноземної є унікальною і не має світових аналогів, а саме видання є першим опублікованим в Росії підручником з української мови як іноземної для країн СНД. Видання враховує особливості навчання, близькоспорідненому по відношенню до російської мови.

Підручник складається із 25 уроків і структуровано на два розділи: «Вступний фонетичний курс» (10 уроків) і «Базовий (основний) курс» (15 уроків), збагачений ілюстративним дидактичним матеріалом. Логіко-семантичний принцип пробуджує інтерес у студентів/слухачів до змісту та мовної сторони навчальних матеріалів підручника, сприяє високому розвитку спонтанного мовлення іноземних слухачів та максимально мобілізує розвиток мовленнєвих дій.

Рецензований підручник вдало вирішує ряд методичних проблем. Зокрема проблему оволодіння мовою, оскільки матеріал підручника синхронізовано з проблемою аспектизації – основними підрозділами змісту: фонетичним, лексичним, граматичним, стилістичним, а в основу презентації граматичного матеріалу покладений функціонально-комунікативний метод, що сприяє інтенсивному засвоєнню основ української мови як іноземної.

Незважаючи на спорідненість східнослов'янських мов – російської, української і білоруської – на заняттях з української мови закордонні студенти відкривають для себе не саме мовні закони, але і знайомляться з основними рисами українського суспільства: його працелюбністю, стійкістю, гумором. А першочергове налаштування на «легкість» вивчення української мови швидко змінюється осмисленням реальних труднощів, в яких близькоспорідненість стає не полегшуючим, а ускладнюючим фактором.

Ноу-хау, новаторський підхід авторської методики в підручнику проф. Г.М. Лісної полягає в урахуванні тієї обставини, що він призначений не лише для російських студентів/слухачів, але й для студентів з інших держав (перш за все – СНД), які через російську мову вивчатимуть українську мову. Зазначений підручник проходить апробацію як у вищих навчальних закладах Росії, так і в українських вишах, де навчають українській мові іноземців.

Автор підручника – **Галина Мирославівна Лісна** – всесвітньовідомий філолог, професор Московського державного інституту міжнародних відносин МЗС РФ (Університет), автор понад 60 наукових публікацій, на сьогодні є провідним фахівцем у галузі викладання української мови в Російській Федерації, з 2010 року – Президент Російської асоціації українців.

Рецензований підручник є певною мірою уза-

гальненням багаторічного практичного досвіду проф. Г.М. Лісної, яка є не лише носієм мови і випускницею Львівського національного університету імені Івана Франка, а й її досвіду викладання української мови в багатьох вищих навчальних закладах Російської Федерації, зокрема – Дипломатичній академії МЗС РФ, Московському лінгвістичному університеті, Московському державному інституті міжнародних відносин МЗС РФ (Університет), Російському державному гуманітарному університеті та ін. Тому маючи величезний методичний досвід викладання української мови як іноземної автором підручника враховано всі мовні труднощі, що впливають з мовної російсько-української інтерференції. Головний акцент у підручнику покладено на спілкування в різних життєвих ситуаціях, а лексичний матеріал підсилено основним курсом граматики.

Цей підручник зорієнтований не лише на використання класичних (традиційних) методів навчання мови, який базується на вивченні граматичних правил і лексики та прищепленні навичок читання літератури, а й акцентує увагу на сучасних методах засвоєння української мови, а саме: поперше, навчання зорієнтовано на комунікацію, завдяки чому мінімалізуються проблеми, що випливали із розходжень між розмовними і зразковими літературними формами, а студенти/слухачі реально використовують мову; по-друге, великого значення набуває лінгвокраїнознавчий підхід, що сприяє сприйняттю мовлення з погляду носіїв мови.

Для реалізації сучасних підходів у навчанні української мови за кордоном мали б надавати (або вже надають) сприяння та допомогу закордонні дипломатичні установи України, зокрема – культурно-інформаційні центри України. Вони, перш за все, мають забезпечити реалізацію на системній основі проведення методологічних семінарів для викладачів української мови як іноземної й надавати їм сприяння в отриманні відповідної методичної літератури, навчальних посібників і підручників. Так навчання викладачів української мови за кордоном підвищували б мовну компетенцію самих вчителів і викладачів та поширювали знання про Україну та її культуру. Саме одне із таких першочергових завдань і допомагає реалізувати на практиці підручник проф. Г.М. Лісної «Українська мова для країн СНД». – М., 2010.

Проф. Г.М. Лісна є частим гостем і учасницею конференцій, які організовує і проводить Дипломатична академія України при МЗС України. Під час цих зустрічей ми маємо нагоду обмінятися методикою і досвідом підготовки кадрів у сфері зовнішніх зносин.

Підсумовуючи, хочу побажати потужній мові – безперешкодного плавання на дипломатичних просторах і теренах, як СНД, так і світу. Цей унікальний

підручник стане в нагоді майбутнім дипломатам, політикам, бізнесменам і усім кому не байдужа така співуча, така милозвучна українська мова.

Для будь-якої держави її мова – це символ держави, який відіграє більш значну і вагому роль, ніж її прапор, гімн і герб. Загибель мови несе загрозу державності. Ось передусім для чого потрібна підтримка української мови на державному рівні у всіх сферах функціонування, у т.ч. – і за кордоном. І цю справу гідно виконують українські дипломати...

За кордоном викладачі користуються доступними і гарними посібниками, які видають в Україні з думкою про іноземців. Тут маю на увазі передусім посібник Богдана Сокола (*Сокол Б. Вчимося розмовляти українською. – Львів, 2004.*) чи Валентини Головки і Лариси Паламар (*Головка В., Паламар Л. Українська мова. Посібник для іноземців. – К., 2002*) і т.д. Тобто систематично збільшується база для навчання української мови в закордонному оточенні, але на сьогодні академічне середовище усвідомлює необхідність враховувати цю специфіку в процесі навчання. Саме тому вдалим, і вкрай необхідним у цьому сенсі, є підручник проф. Г.М. Лісної, який описує синтаксичні норми української мови в зіставленні з російською. Беззаперечно престиж і значення української мови поволі зростає, що веде до збільшення зацікавлення нею за кордоном. Вивчення української в Росії має свою специфіку, яка є результатом схожості обох мов. Багато слів і граматичних форм є тотожними, що, без сумніву, сприяє процесові навчання. Однак у сфері синтаксису і українці, які вивчають російську мову, і росіяни, які вивчають українську, дуже часто створюють мовні кальки. Щодо української мови ситуацію додатково ускладнює наявність у ній російських конструкцій або калькованих слів з російської мови. Новий підручник наразі частково заповнює цю прогалину, наявну від багатьох років серед цього типу публікацій.

Українська мова має свої перспективи... Спектр

Tsivatyi V.G. Diplomatic area of the Ukrainian language: cultural diplomacy in action. Textbook review: Лесная Г.М. Украинский язык для стран СНГ: Учебник. – Москва: РГГУ, 2010. – 368 с. / Diplomatic Academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The article deals with the textbook review of the world renowned linguist Professor Galina M. Lesnaya "Ukrainian language for the CIS countries." Author of the review emphasizes that the developed by prof. G. M. Lesnaya method of teaching Ukrainian language as a foreign language is unique and has no analogues in the world.

Keywords: Ukrainian language, foreign cultural policy, diplomacy, linguistic didactics.

Циватый В.Г. Дипломатические просторы украинского языка: культурная дипломатия в действии. Рецензия на учебник: Лесная Г.М. Украинский язык для стран СНГ: Учебник. – Москва: РГГУ, 2010. – 368 с. / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

В статье представлена рецензия учебника всемирно известного филолога проф. Галины Мирославовны Лесной «Украинский язык для стран СНГ». Автор рецензии подчеркивает, что разработанная проф. Г.М. Лесной методика преподавания украинского языка как иностранного является уникальной и не имеет мировых аналогов.

Ключевые слова: украинский язык, внешняя культурная политика, дипломатия, лингводидактика.

використання української мови за кордоном, і перш за все в країнах СНД, постійно розширюється, зростає кількість громадян України, які оселяються з метою працевлаштування в інших державах і яким необхідно скористатися послугами компетентних перекладачів, розвиваються ділові контакти між підприємцями, дипломатами, політиками, бізнесменами, фінансистами, органами місцевого самоврядування і культурними та науковими установами, через що потреба людей, які вільно володіють мовою, збільшується. Однак у таких контактах слід враховувати не лише мовну і мовленнєву компетенцію, але й соціокультурну. Звісно, елементи культурно-країнознавчих знань завжди були наявні в процесі навчання мови, але їм не приділяли відповідної уваги.

Специфіка викладання української мови за кордоном тісно пов'язана з особливим статусом української культури, історією міждержавних взаємин, і наявністю чи відсутністю усталеної української діаспори в державі. Усі ці чинники впливають на своєрідний статус української мови за кордоном. Однією з великих проблем, з якою стикаються викладачі української мови за кордоном – це дефіцит або відсутність відповідних матеріалів, підручників, словників і художніх творів, потрібних для навчання. Вивчення мови базується на традиційних граматики-перекладних і текстуально-перекладних методах, а матеріалом слугують тексти художньої літератури і доступні шпальти газет. Це, однак, лише до певної міри сприяє розвитку мовної компетенції студентів/слухачів. Вкрай необхідною є контакт із живим мовленням через використання в практиці навчання мови носіїв з України. І якщо є така можливість, необхідно створювати умови для викладання української мови за кордоном.

Бажаю у XXI столітті **величній Українській мові** – безперешкодно долати великі світові та дипломатичні простори...

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2012

Прийнята до друку 15.10.2012